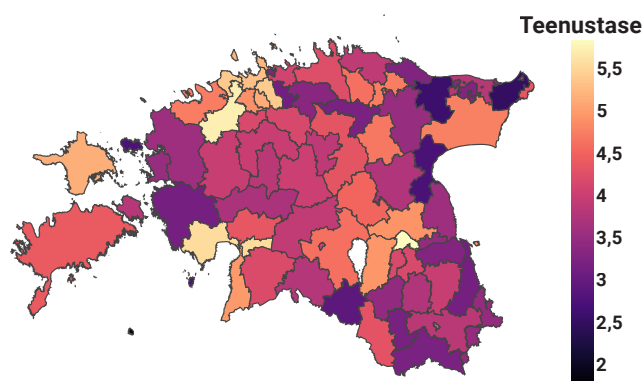

Väljavaated omavalitsuste tulubaasi tugevdamiseks ja teenuste arendamiseks

Omavalitsuste tulubaasi kasv koos rahastamise stabiilsusega on olulised, et inimesed saaksid paremaid ja kättesaadavamaid teenuseid ning kohalik elu suudaks ajaga kaasa käia. Omavalitsuste tulude suurendamine 10% võrra võimaldaks tõsta teenustaset ligikaudu 4%. Kuna kohalike maksude osakaal omavalitsuste kogutuludes jääb alla 3%, tähendaks selline kasv kohalike maksude tulu ligikaudu viiekordset suurendamist. Alternatiivina – kuna suur osa omavalitsuste tuludest tuleb füüsilise isiku tulumaksust – eeldaks teenustaseme parandamine seda, et selle tuluallika maht suureneks umbes 20%.

Eesti elanikud, alates väikelastest kuni eakateni, kasutavad igapäevaselt kohalike omavalitsuste pakutavaid teenuseid. Minuomavalitsus.ee¹ veebilehel hinnatakse 18 valdkonnas (näiteks haridus, elamumajandus, sotsiaalne kaitse, ettevõtluskeskkond jt), kui hästi omavalitsused oma elanikele avalikke teenuseid pakuvad ning arvutatakse omavalitsuste keskmine teenustase. Aastal 2023 jäi see **omavalitsuste** lõikes 9-punkti süsteemis vahemikku 1,8 kuni 5,87 keskmise tasemega 4,02 (vaata Joonis 1).

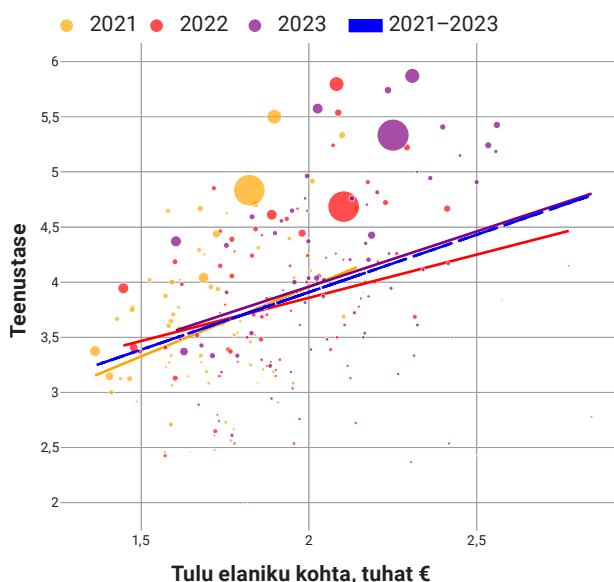

Joonis 1. Omavalitsuste teenustase 2023
Allikas: Minuomavalitsus.ee, Arenguseire Keskuse arvutused

Avalike teenuste tase sõltub olulisel osal rahastamisest ehk mida suurem on omavalitsuse tulu elaniku kohta, seda kõrgem on ka teenustase omavalitsuses (vaata Joonis 2). Üldise seosena selgub perioodi 2021–2023 andmetel, et **10% suurem tulu elaniku kohta vastab ligikaudu 4% kõrgemale teenustasemele**².

Arenguseire Keskuse uurimissuuna **“Kohalike avalike teenuste aeg-ruumilise kättesaadavuse tulevik”** eesmärgiks on kaardistada, milline on avalike teenuste kättesaadavus praegu ja tulevikus ning millised võiksid olla teenuste osutamise sobivad tulevikumudelid.

Uurimissuuna materjalid www.arenguseire.ee

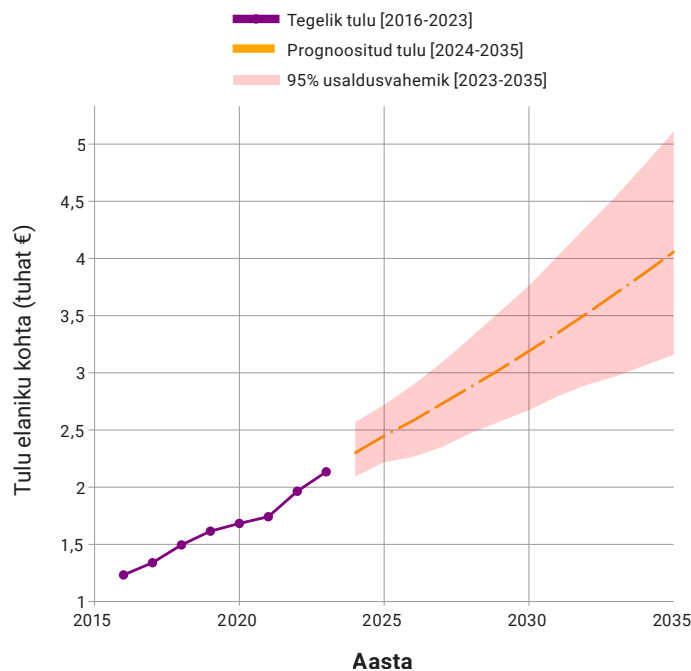

Joonis 2. Omavalitsuste teenustase ja tegevuskulud elaniku kohta kõigi omavalitsuste peale kokku perioodil 2021–2023

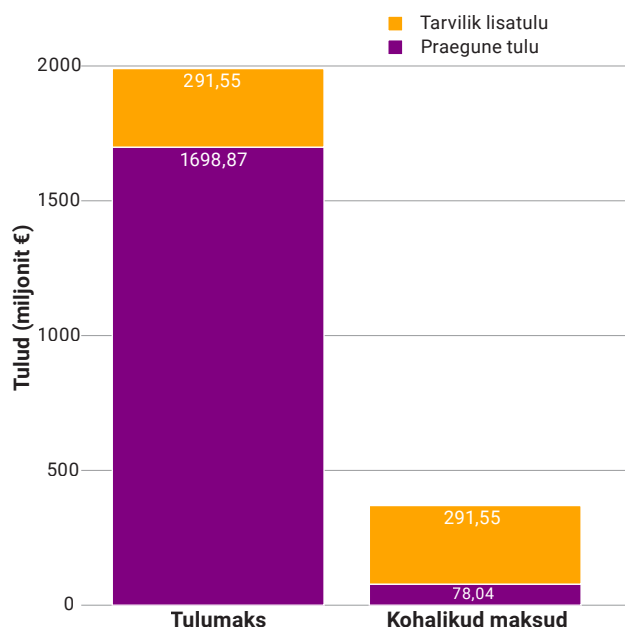
Allikas: Statistikaamet, tabel RR 300 ja Minuomavalitsus.ee; Arenguseire Keskuse arvutused

Märkus: Joonisel suuremad mummud on rahvarohkemad omavalitsused; mummude ja joonte värvid tähistavad erinevaid aastaid.

Omavalitsuste tulud on aastate jooksul tublisti kasvanud³. **Senise kasvutrendi jätkudes suureneksid tulud nominaalselt 10% võrra umbes 2–3 aastaga** (vaata Joonis 3).

Joonis 3. Omavalitsuse tulude prognoos
Allikas: Statistikaamet, tabel RR 300, Rahandusministeeriumi pikaajaline majandusprognoos; Arenguseire Keskuse arvutused

Joonis 4. Omavalitsuste tulu 10%-lise suurendamise võimalused
Allikas: Statistikaamet, tabel RR 300; Arenguseire Keskuse arvutused

Kuigi tulud on kasvanud, on omavalitsuste rahaline olukord pigem halvenenud. Omavalitsuste finantsolukorra indeksi⁴ keskvääratus on sel kümnendil vähenenud ning omavalitsuste võlakohustused on suurenenud 909 miljoni eurolt 2021. aastal 1 141 miljoni euroni 2023. aastal (omavalitsuste võlg SKP-st vastavalt 2,89% ja 2,99%)⁵. Eelarvepuudujääk üle kõigi omavalitsuste on kokku umbes 105 miljonit eurot (20 omavalitsusel on tulemläbiküsimine)⁶. **Seetõttu ei piisa teenustaseme parandamiseks üksnes prognoositavast nominaalsest tulude kasvust – vaja on ka täiendavaid tulusid, et tagada rahastamise jätkusuutlikkus ja investeringuvõime.**

Omavalitsuste tulude suurendamise kesksed valikud on: 1) muuta riikliku tulumaksu tulu jaotust keskvalitsuse ja omavalitsuste vahel (vt nt ELVL 2024⁷) või 2) tõsta ja/või lisada kohalikke makse.

Omavalitsuste peamine tuluallikas on füüsilise isiku tulumaks, mis moodustab keskmiselt 58% nende kogutuludest. 2023. aastal eraldati riigieelarvesse laekunud füüsilise isiku tulumaksust ligikaudu 71% kohalikele omavalitsustele.

Tulude 10%-liseks suurendamiseks, mille tulemusel tõuseks teenustase 4%, oleks vajalik, et omavalitsustele laekuv osa füüsilise isiku tulumaksust suureneks umbes 83%-ni. See tähendaks, et omavalitsuste tulumaksutulu kasvaks ligikaudu 1,17 korda (vt Joonis 4) ning tulumaks moodustaks omavalitsuste kogutuludest senise keskmiselt 58% asemel 62%. Siiski tähendaks selline muutus, et valitsemissektoril oleks tervikuna vaja leida täiendavaid tuluallikaid või vähendada kulusid teistele ülesannetele ja avalikele teenustele.

Kui seada eesmärgiks kohalikke makse kasutades omavalitsuste tulusid 10% võrra suurendada ja seeläbi teenustaset 4% tõsta, siis kuna kohalikud maksud annavad praegu vaid 2,68% omavalitsuste kogutuludest, **peaks nendest saadav tulu praegusega võrreldes suurenema ligi viis (4,74) korda.** Kuigi see võimaldaks muuta omavalitsuste tulubaasi autonoomsemaks, kasvaks kohalike maksude osakaal SKP-st praeguselt 0,2%-lt ühe protsendini ning selle võrra suureneks ka üldine maksukoormus Eestis.

Viidatud allikad:

¹ Minuomavalitsus.ee

² Omavalitsuste sissetulekute erinevust arvestades oleks 10%se keskmise kasvuga võrreldav, kui madalama sissetulekuga viiendiku omavalitsuste tulu elaniku kohta kasvaks 15%, keskmise sissetulekuga omavalitsuste tulu suureneks 10% ning suurima sissetulekuga kümnendiku omavalitsuste tulu kasv oleks 2,5%.

³ Arenguseire Keskus. 2024. Trendid kohalike omavalitsuste tuludes. Arenguseire Keskuse uurimissuuna "[Avalike teenuste aeg-ruumilise kättesaadavuse tulevik](#)" lühiraport.

⁴ Minuomavalitsus.ee. [Omavalitsuste finantsolukorra indeks](#).

⁵ Rahandusministeerium. [Rahandusministeeriumi suvine majandusprognoos 2024](#).

⁶ Statistikaamet. Tabel 'RR300: Kohalike eelarvete põhitegevuse tulud, kulud ja tulemläbiküsimine'. Vaadatud 10.12.2024.

⁷ Eesti linnade ja valdade liit. [Riigieelarve läbirääkimised, RE 2025 ja RES 2025-2028](#).